

دانشکده عمران

مدیریت قراردادهای بیع متقابل با رویکرد به نقش دعاوی

ماریه زنده دل

پایان نامه کارشناسی ارشد

گروه مدیریت ساخت

استاد راهنما:

دکتر مصطفی خانزادی

استاد مشاور:

دکتر حمید رضانی

شهریور ۸۶

چکیده

تعامل شرکتهای بزرگ نفتی با کشورهای دارای منابع نفت و گاز در قالب قراردادهای مختلفی انجام می پذیرد. نوع این قراردادها در میزان و کیفیت انتقال تکنولوژی تاثیر بسزایی دارد و بدلیل محدودیتهای قانونی موجود در سرمایه گذاری خارجی و کمبود منابع مالی، متداولترین روش عقد قراردادها در کشورمان بیع متقابل بوده است.

از مشکلات عمده این نوع قراردادهای بین المللی در کشور عدم آگاهی کافی کارشناسان ذیربط از مباحث حقوقی و قوانین مربوط به دعاوی از یک طرف و از طرف دیگر عدم بکارگیری دقت کافی در پرداختن به جزئیات قوانین مربوطه در قراردادها می باشد. این مهم در قراردادهای بین المللی بیع متقابل که منجر به طرح دعاوی از سوی هر یک از طرفین قرارداد شده کاملاً مشهود می باشد. لذا لزوم توجه اساسی به این موارد و قوت بخشیدن به این بخش از قراردادهای پروژه های معظم بوضوح مشاهده می شود.

هر چند در زمینه های مختلف این نوع قراردادها کارهای مطالعاتی زیادی انجام شده ولی توجه کمتری به مباحث حقوقی و دعاوی صورت گرفته که در این تحقیق به این مهم پرداخته شده است.

صحت این گفتار نقطه نظرات و همچنین تاییدات کارشناسان خبره مرتبط می باشد که در این پایان نامه با انجام مطالعات و استفاده از نظرات متخصصان ذیربط و پرداختن به قوانین جاری در محاکم بین المللی و مصادیق مختلفی که منجر به طرح دعاوی شده اند سعی شده تا پرداختن به جزئیات قرارداد های بیع متقابل مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته و با انجام کار میدانی راهکارهایی در جهت کاهش دعاوی بمنظور اعمال در قراردادها ارائه گردد.

تشکر و قدردانی

در اینجا بر خود لازم میدانم از زحمات بی شائبه استاد راهنما و مدیر گروه محترم جناب آقای دکتر خانزادی و استاد مشاور ارجمند جناب آقای دکتر رضانی که به حق با تذکرات و راهنماییهای سودمند و به هنگام خود مرا در تالیف و تنظیم این پایان نامه یاری نموده اند کمال تشکر و قدردانی را بنمایم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	پیشگفتار.....

فصل اول - معرفی

۴.....	۱-۱ مقدمه.....
۶.....	۲-۱ مخاطرات سرمایه گذاری در ایران.....
۷.....	۱-۲-۱ محدودیت‌های قانونی.....
۹.....	۲-۲-۱ محدودیت‌های بودجه ای.....
۹.....	۳-۲-۱ تحریم.....

فصل دوم - پیشینه تحقیق در قراردادهای نفت و گاز در ایران

۱۱.....	۱-۲ روشهای انعقاد قراردادها در بخش نفت و گاز.....
۱۱.....	۱-۱-۲ قراردادهای امتیازی.....
۱۲.....	۲-۱-۲ قراردادهای مشارکتی.....
۱۳.....	۳-۱-۲ قراردادهای خدماتی.....
۱۵.....	۴-۱-۲ مقایسه ساختار انواع قراردادهای رایج نفت و گاز.....

فصل سوم-قراردادهای بیع متقابل

- ۱-۳ تاریخچه قراردادهای بیع متقابل.....۱۶
- ۲-۳ کلیات قراردادهای بیع متقابل.....۱۹
- ۳-۳ تعاریف و حوزه فعالیت.....۱۹
- ۱-۳-۳ تعاریف.....۱۹
- ۲-۳-۳ حوزه خدمات.....۲۱
- ۳-۳-۳ شرایط اعتبار.....۲۲
- ۴-۳-۳ شرایط انقضاء.....۲۲
- ۵-۳-۳ حقوق و خدمات شرکت ملی نفت ایران (NIOC).....۲۳
- ۶-۳-۳ خدمات شرکت ملی نفت ایران (NIOC).....۲۴
- ۷-۳-۳ حقوق و تعهدات پیمانکار.....۲۴
- ۸-۳-۳ عوارض، مالیات و مخارج.....۲۵
- ۹-۳-۳ معیارهای عمومی برای اجرای عملیات.....۲۵
- ۱۰-۳-۳ بیمه و تعهدات.....۲۶
- ۱۱-۳-۳ به کارگیری و آموزش نیروهای داخلی.....۲۶
- ۱۲-۳-۳ عملیات توسعه، کمیته مدیریت مشترک، برنامه‌های فعالیت‌ها و بودجه.....۲۷
- ۱-۱۲-۳-۳ کارگزار.....۲۷
- ۲-۱۲-۳-۳ کمیته مدیریت مشترک.....۲۸
- ۳-۱۲-۳-۳ برنامه کلان توسعه، بودجه و فعالیت.....۳۰
- ۱۳-۳-۳ سطح تولید.....۳۳
- ۴-۳ بازپرداخت هزینه‌ها و حق الزحمه‌ها.....۳۳

- ۳-۴-۱ دفاتر حسابداری، ممیزی، بازبینی حسابها ۳۶
- ۳-۵ نکات برجسته قراردادهای بیع متقابل ۳۷
- ۳-۶ مراحل عمومی گردش کار قرار دادهای بیع متقابل ۴۱
- ۳-۶-۱ انتخاب موضوع قرارداد ۴۱
- ۳-۶-۲ انتخاب تأمین کننده ۴۱
- ۳-۶-۳ اخذ موافقت اصولی ۴۱
- ۳-۶-۴ انعقاد قرارداد ۴۲
- ۳-۶-۵ ارائه قرارداد به وزارتخانه صنعتی ذریبط ۴۲
- ۳-۶-۶ بررسی قرارداد در بانک توسعه صادرات ایران ۴۳
- ۳-۶-۷ قراردادهای بیع متقابل از دیدگاه قانون کشوریان ۴۴
- ۳-۶-۸ مقررات و مراحل اجرایی ۴۶

فصل چهارم- قوه قاهره یا فورس ماژور در قراردادهای بین المللی

- ۴-۱ مقدمه ۴۹
- ۴-۲ تعریف فورس ماژور ۴۹
- ۴-۳ شرایط و آثار فورس ماژور ۵۳
- ۴-۳-۱ شرایط تحقق فورس ماژور ۵۳
- ۴-۳-۲ آثار فورس ماژور ۵۸
- ۴-۴ مواردی از فورس ماژور ۶۰
- ۴-۴-۱ انقلاب و شورشهای مردمی ۶۱
- ۴-۴-۲ اعتصاب ۶۲

۳-۴-۴ منع قانونی.....۶۲

۵-۴ رویه داوری بین المللی۶۴

فصل پنجم- دعاوی در قراردادهای بین المللی

۱-۵ مقدمه.....۶۶

۲-۵ دعاوی حاصل از تغییر قوانین داخلی.....۶۹

۳-۵ زمینه های بروز دعاوی در قراردادهای نفتی.....۷۰

۴-۵ دعاوی در قراردادهای بیع متقابل در کشور.....۷۵

۱-۴-۵ انتقادهایی که از سوی شرکت های بین المللی نفتی مطرح میشود.....۷۶

۵-۵ مقررات قرارداد راجع به نحوه حل و فصل دعاوی.....۷۸

۶-۵ امکان توسل به داوری در مقام حل و فصل اختلاف.....۷۹

۷-۵ لزوم حضور دستگاه قضایی توانمند و متخصص در جهت ارائه یک پروسه منطقی و مطلوب

رسیدگی به اختلافات۸۰

فصل ششم- روش تحقیق

۱-۶ محدودیتها.....۸۲

۲-۶ روش آمارگیری.....۸۲

۳-۶ جمعیت آماری.....۸۳

۴-۶ روش نظر سنجی.....۸۳

۵-۶ یافته ها.....۸۳

فصل هفتم - نتیجه گیری و ارائه راهکار

نتیجه گیری و ارائه راهکار..... ۹۰

پیشنهادات..... ۹۱

فهرست جداول

شماره جدول	صفحه
۱-۱	مقایسه خطرپذیری ایران با کشورهای خاورمیانه..... ۷
۱-۲	مقایسه ساختار انواع قراردادهای رایج در صنعت نفت و گاز..... ۱۵
۱-۳	میزان مشارکت بخش ایرانی در پروژه های بیع متقابل..... ۴۰

پیشگفتار

در یکی دو قرن اخیر با شروع انقلاب صنعتی در جهان غرب و گسترش آن در کل جهان تجارت و انتقال فناوری و تکنولوژی به یک جزء لاینفک حیات دولت ها و کشورها تبدیل شده است. بطوریکه یک سری قوانین و مقررات برای ساماندهی مبادلات در روابط بین الملل وضع گردیده و کشورهای که نیازمند مبادلات تجاری و صنعتی بوده اند، موظف به اجرای این قوانین گردیده اند. در واقع در روابط تجاری-اقتصادی انجام تعهدات در حیطه این قوانین به نوعی تضمین کننده رونق اقتصادی و پیشرفت هر کشور بوده است.

از طرف دیگر محدودیت منابع مالی، انسانی و منابع استراتژیک در کشورهای مختلف اغلب در روند مبادلات تاثیرگذار بوده است. منابع مختلف معدنی و استراتژیک نظیر ذخایر نفتی و گازی بدلیل محدودیت آنها در جهان، روابط وسیعی در بین کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه بوجود آورده است که علی القاعده می باید به لحاظ ساختاری، از قوانین تجاری معمول و قابل قبول برای هر دو طرف تبعیت نماید. از طرف دیگر بدلیل حیاتی بودن این منابع، مسایل سیاسی همیشه با این قراردادها همراه بوده است بطوریکه در عمل یک سری روابط سیاسی که اغلب در مناسبات اقتصادی دخیل هستند، اجرای این قوانین و مقررات و گاهاً بررسی و کالبدشکافی این قراردادها را مشکل نموده است.

روش بیع متقابل اصولاً یک شیوه سرمایه گذاری غیراستقراری است. البته الگوی بیع متقابل آن چنان که در ایران معمول است، یک الگوی اصلاح شده از بیع متقابل می باشد، که بایستی متناسب با منافع و نیازهای ایران و در عین حال ایجاد انگیزه برای شرکت های خارجی جهت سرمایه گذاری و رعایت انتظارات آنها، بهینه سازی شود. شیوه بیع متقابل همواره محل بحث و گفتگو و انتقاد بوده، اما هیچ گاه در پرتو تجربه حاصل از دعاوی و تحولات حقوقی در سالهای اخیر مورد بحث قرار نگرفته است.

دعاوی نفتی همواره از جانب شرکتهای خارجی مطرح شده و ناشی از اقدامات طرف دولتی - ملی کردن یا فسخ یک طرفه قرارداد- بوده بنابراین طرح این مباحث و اطلاع از چند و چون رویه داوری‌های بین‌المللی چشم‌انداز روشن و مطمئن‌تری ترسیم می‌کند و قدرت پیش‌بینی و ارزیابی ما از قراردادهای بین‌المللی نفتی را افزایش می‌دهد. به‌عنوان مثال، تجربه حاصل از دعاوی نفتی در پنجاه سال گذشته نشان می‌دهد که جز در موضوع تعهد به پرداخت غرامت، در سایر زمینه‌ها مانند ماهیت قراردادهای اداری، قانون حاکم بر قرارداد یا تفسیر شرط ثبات، رویه ثابتی وجود ندارد. [۱]

رویه نسبتاً ثابت درباره غرامت قابل پرداخت و فقدان رویه در سایر زمینه‌ها، اقتضای ماهیت دگرگون‌شونده قراردادهای نفتی می‌باشد.

در این پایان‌نامه با توجه به این محدودیت‌ها سعی گردیده با بازخوانی و تشریح تیپ قراردادهای بین‌المللی بویژه قراردادهای بیع متقابل، منافع و معایب این قراردادها و رویکرد کشورها و اقبال آنها به این چنین قراردادها و جوانب مختلف مستتر در آن و همچنین موارد ادعای موجود بالقوه و بالفعل بین پیمانکاران و کارفرمایان تشریح و راهکارهایی ارائه گردد.

در فصل اول مخاطرات و محدودیتهای سرمایه‌گذاری در ایران ذکر گردیده است.

در فصل دوم قراردادهای نفت و گاز در ایران معرفی و تشریح شده‌اند.

در فصل سوم قراردادهای بیع متقابل بطور خاص و اجزا آن به تفکیک مورد مطالعه قرار گرفته

اند.

در فصل چهارم بحث قوه قاهره یا فورس ماژور در نظام‌های حقوقی مختلف کشورها و

کنوانسیونها در قراردادهای بین‌المللی مطرح شده است. این بحث بدلیل ارتباط بین مصادیق فورس ماژور با موارد دعاوی حائز اهمیت می‌باشد.

در فصل پنجم به دعاوی در قراردادهای بین‌المللی پرداخته و مسائل ناشی از بعضی از بندهای

این قراردادها بیان گردیده است.

در فصل ششم روش تحقیق و نظرسنجی و یافته‌های حاصل از مطالعات میدانی ارائه گردیده

و در نهایت فصل هشتم به نتیجه گیری و ارائه راهکار و پیشنهادات اختصاص یافته است.

فصل اول- معرفی

۱-۱- مقدمه

در این پایان نامه سلسله مباحث مطرح شده در فصول مختلف با توجه به فرضیات زیر مورد بررسی قرار گرفته است.

- ۱- انعقاد قراردادهای بیع متقابل در زمینه نفت و گاز برای کشور سودمند می باشد.
- ۲- مهمترین دلایل استفاده از قراردادهای بیع متقابل در کشور عدم وجود سرمایه کافی، تکنولوژی و تخصص نیروی انسانی متخصص کافی جهت توسعه میادین نفت و گاز می باشد.
- ۳- مدت زمان قراردادهای بیع متقابل از نظر کشورهای سرمایه گذار و سرمایه پذیر محدود می باشد.
- ۴- در صورتی که جهت انجام پروژه توسط پیمانکار نیاز به صرف هزینه ها به مبلغ کمتر از میزان توافق شده باشد، پیمانکار همان سقف توافق شده را هزینه می کند.
- ۵- در قراردادهای بیع متقابل انگیزه ای در پیمانکاران جهت انجام پروژه زودتر از موعد مقرر وجود ندارد.
- ۶- قراردادهای بیع متقابل کنونی دارای موارد بالقوه ای مخصوصا در حیطه مساله فورس ماژور می باشد که خود می تواند عاملی جهت ایجاد دعوی گردد.
- ۷- در زمان انعقاد قرارداد بهتر است به منظور کاهش دعاوی نحوه حل و فصل اختلافات پیش بینی گردد.
- ۸- بدلیل عدم اشراف به این نوع قراردادها ، پیش بینی می شود در قراردادهای منعقد شده بین ایران و سایر کشورها دعاوی زیادی پیش آمده باشد.

با توسعه مشارکت و سرمایه گذاری شرکتهای خارجی در ایران، علی‌الخصوص در صنایع نفت و گاز مدیران در ایران به عنوان کارفرمایان پروژه‌ها ناگزیر به انعقاد قرارداد با شرکتهای خارجی مطابق با استانداردهای بین‌المللی می‌باشند. علاوه بر این پروژه‌های مذکور که دربرگیرنده مبالغ بسیار هنگفتی می‌باشند، بایستی با استفاده از سیستم‌های نوین مدیریتی و قراردادی اجرا گردند. لذا باید گفت که مدیریت این پروژه‌ها از اهمیت و حساسیت خاصی برخوردار بوده و دارای روشها و مسائل خاصی می‌باشد چراکه عدم آگاهی از شیوه تنظیم قراردادهای بین‌المللی در موارد متعددی موجب تضییع حقوق طرف ایرانی شده است. [۲]

یکی از مهم‌ترین بخش‌های مدیریت پروژه‌های بین‌المللی، مدیریت قرارداد و علی‌الخصوص مسائل حقوقی اینگونه قراردادها و مسائل مربوط به اختلافات و دعاوی می‌باشد که تسلط مدیران پروژه‌ها با این مبانی حقوقی باعث می‌گردد تا بتوانند در زمان تنظیم و در زمان اجرای قرارداد از بروز موانع و اختلافات قراردادی جلوگیری کرده و در صورت بروز، آنها را به بهترین شیوه ممکن حل نمایند و در جهت تامین اهداف و به حداقل رساندن خسارات طرفین قرارداد عمل نمایند.

در قراردادهای بین‌المللی یکی از طرفین قرارداد کارفرما یا پیمانکار خارجی بوده و لذا استاندارد قراردادهای بین‌المللی جاری می‌باشد و همچنین دهها موضوع در قالب بندهای مستقل مطرح می‌شوند. برخی از این موضوعات با توجه به شرح کار پیمانکار و موضوع پیمان از یک قرارداد به قرارداد دیگر متفاوت است ولی عمدتاً بندهای قرارداد به موضوعات زیر اختصاص می‌یابد.

تعاریف، شرح کار، تعهدات کارفرما و پیمانکار، آشنایی با محل پروژه، برنامه کار، کنترل پروژه، کنترل کیفیت و تضمین کیفیت، کارکنان پیمانکار، نماینده کارفرما، نماینده پیمانکار، بهداشت، ایمنی و محیط زیست (HSE)، مالکیت بر اسناد و اطلاعات، خرید مواد و نگهداری از مواد (شامل واردات و ترخیص از گمرگ) بازرسی و آزمایش، همکاری با سایر پیمانکاران، تکمیل کار، بیمه، مالیات، شرایط پرداخت، تغییر در شرح کار و تعلیق کار.

بدیهی است چنانچه طرفین قرارداد در مرحله مذاکره و تنظیم قرارداد در مورد نحوه تنظیم هر یک از این بندها وقت و نیروی کارشناسی کافی اختصاص ندهند، در مرحله اجرا برای هر دو طرف مشکلات فنی، حقوقی یا مالی پدید خواهد آمد که ممکن است اجرای کار اصلی قرارداد را مختل سازد.

ایران به دلایل مختلف از جمله دارا بودن نیروی کار ارزان و جوان، درصد بالای دانش‌آموختگان دانشگاهی، ذخایر با ارزش زیر زمینی، بازارهای تقاضای ۷۰ میلیون نفری و موقعیت خاص منطقه‌ای و جهانی از نظر جغرافیایی و اقتصادی پتانسیل خوبی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی دارد. در زیر مواردی از مخاطرات سرمایه‌گذاری در ایران ارائه شده است.

۱-۲ مخاطرات سرمایه‌گذاری در ایران

وجود تنش‌های سیاسی ایران با جهان خارج و تحریم‌های اقتصادی و فرامرزی آمریکا سبب شده است، هزینه‌های قرارداد نفتی برای ایران افزایش یابد. اما این نکته را نباید از نظر دور داشت که خطرپذیری ملی هر کشور مجموعه‌ای از متغیرهای گوناگون می‌باشد. از دیدگاه اقتصادی-سیاسی، خطرپذیری ملی از جمله موارد مهم مورد توجه سرمایه‌گذاران خارجی است و ایران در رتبه‌بندی «خطرپذیری ملی» در جایگاه مطلوبی قرار ندارد. همان‌گونه که در جدول ۱-۲ نیز مشاهده می‌شود ایران با کسب رتبه D در مقام هفدهم قرار دارد. [۳]

کشور	ریسک ملی	ریسک سیاسی	ریسک سیاسی اقتصادی	ریسک ساختار اقتصادی	ریسک نقدینگی
امارات	B	C	B	B	B
اسرائیل	B	C	B	C	A
مصر	B	C	C	C	B
تونس	C	C	B	B	C
کویت	C	C	C	B	B
قطر	C	B	B	C	C
بحرین	C	C	B	C	C
مراکش	C	C	C	C	B
اردن	C	C	C	C	C
لبنان	C	D	C	C	A
عمان	C	B	B	C	D
عربستان	C	D	C	C	D
الجزایر	D	E	C	C	B
یمن	D	E	C	C	C
لیبی	D	E	D	D	C
سوریه	D	D	D	D	D
ایران	D	D	E	D	E
سودان	E	E	E	D	E
عراق	E	E	E	E	E
متوسط منطقه‌ای	C	D	C	C	C

جدول ۱-۱ مقایسه خطرپذیری ایران با کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا در سه ماهه دوم ۱۹۹۹

توضیح: رتبه‌بندی خطرپذیری به صورتی است که هرچه از «A» تا «E» و از صفر تا ۱۰۰ نزدیک می‌شویم، وضعیت ریسک بدتر می‌شود.

۱-۲-۱ محدودیت‌های قانونی

براساس اصل ۴۴ قانون اساسی نظام اقتصادی، جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی تقسیم شده و بخش دولتی محور اقتصاد ایران را تشکیل می‌دهد. بخش نفت و گاز که جزیی از معادن و صنایع بزرگ و کلاً، فاکتور اول در این اصل می‌باشد کاملاً دولتی است و امکان راهیابی بخش خصوصی در آن ناممکن می‌باشد.

اصل ۴۵ قانون اساسی نیز نفت را جزئی از انفال تشخیص داده و آنرا به هر شکلی به مردم ایران متعلق دانسته است؛ لذا حکومت اسلامی تنها مرجعی است که حق برداشت از این ثروت خدادادی برای توسعه و پیشرفت کشور را به نحوی که صلاح بداند دارد. بنابراین قانون اساسی امکان هرگونه سرمایه‌گذاری مستقیم در بخش نفت و گاز را غیر قابل قبول دانسته است. لیکن در پیوند با قوانین نفتی ایران و چگونگی مشارکت خارجی‌ان نیز طی نیم سده پیش مدل‌های گوناگونی وجود داشته است. قانون نفت ۱۳۳۶ «شیوه مشارکت در سرمایه‌گذاری» را مجاز شناخته بود. قانون نفت مصوب ۱۳۵۳ هرگونه قرارداد مشارکت را که متضمن مالکیت خارجی‌ان بر منابع و نیز مالکیت نفت استحصالی بر سر چاه بود؛ ممنوع اعلام داشت. در عوض این قانون شیوه «خرید خدمت» برای اکتشاف، توسعه و تولید را مجاز اعلام کرد.

در پی انقلاب، قانون ایران دگر بار، تغییر یافت و بر بنیان قانون نفت مهرماه ۱۳۶۶ هرگونه سرمایه خارجی لغو شد. ماده ۶ این قانون آورده است:

«کلیه سرمایه‌گذاری‌ها براساس بودجه واحدهای عملیاتی از طریق وزارت نفت پیشنهاد و پس از تصویب مجمع عمومی در بودجه کل کشور درج می‌شود. سرمایه‌گذاری خارجی در این عملیات به هیچ وجه مجاز نخواهد بود.»

بنابراین هرگونه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی که متضمن حضور سرمایه‌گذار بیگانه به همراه مالکیت بر منافع تأسیسات و تجهیزات باشد، منع شده است و تنها خرید خدمت می‌تواند مجاز باشد؛ چرا که قانون سال ۱۳۵۳ در این مورد خاص مغایرتی با قانون سال ۱۳۶۶ ندارد و بدین ترتیب ماده ۱۲ قانون جدید نفت، قراردادهای بیع متقابل را که نوعی قرارداد خرید خدمت است نفی نمی‌کند.

۲-۲-۱ محدودیت‌های بودجه‌ای

مجلس شورای اسلامی در زمان تصویب بودجه سالانه کشور، میزان و محل انعقاد قراردادهای بیع متقابل را به طور دقیق مشخص می‌کند. بنابراین دولت براساس مصوبات مجلس قراردادهای بیع متقابل را تنظیم می‌نماید.

بدیهی است بازپرداخت تسهیلات مزبور و تمام تعهدات هر طرح صرفاً از محل درآمد حاصل از صدور محصولات تولیدی همان طرح و پیش‌پرداخت از محل درآمدهای همان دستگاه، بدون تعهد نظام بانکی است. طرح‌های مذکور قابل تبدیل به فایناس نمی‌شوند. نتیجه آن که اگر از سرمایه‌های خارجی به شیوه بیع متقابل یا فایناس بهره‌جویی شود اصل سرمایه و کارمزد آن را شرکت نفت بازپرداخت خواهد نمود. بدین ترتیب این تبصره که به طور ضمنی طرح‌های بدون خطرپذیری سرمایه‌گذاری را توصیه می‌کند، مسیر صنعت نفت کشور را به سمت پذیرش شیوه‌های بیع متقابل هدایت می‌نماید.

۳-۲-۱ تحریم

یکی از برنده‌ترین سیاست‌های غرب در برابر کشورهای در حال توسعه نفتخیز، تحریم بر صنایع نفت و گاز این کشورهاست که به دلیل عدم برخورداری از توان فنی کافی، مؤثر واقع می‌شود. طی دهه ۱۹۹۰ کشورهای عراق، لیبی و نیجریه به بهانه‌های مختلف با پی‌جویی آمریکا و پشتیبانی سازمان ملل مورد تحریم واقع شدند. طی این دوران تولید نفت عراق به شدت آسیب دید که سازمان ملل در زمینه فروش نفت برای عراق تسهیلاتی قائل شد.

تأثیر تحریم نیجریه در سال ۱۹۹۵ از سوی آمریکا و اتحادیه اروپا با روی کار آمدن ژنرال ابوبکر به عنوان رئیس‌جمهوری پایان یافت. لیکن تحریم علیه جمهوری اسلامی ایران، استراتژی دیگری از سوی آمریکا بود. ایران گرچه توانست مقادیر قابل قبول وام خارجی دریافت کند، اما به دلیل بی‌اعتمادی سرمایه‌گذاران خارجی به ثبات و پایداری اقتصادی-سیاسی ایران در جذب سرمایه‌های

خارجی پیروزی چندانی نداشت. یکی از پرتلاش‌ترین زمینه‌های فعالیت ایران، جذب سرمایه‌های عظیمی در زمینه اکتشاف نفت بود. در سال ۱۹۹۵ شرکت آمریکایی کونوکو قرارداد توسعه منابع نفت و گاز سیری E و A را نهایی کرد. اما به دستور ویژه کلینتون، این شرکت از این فعالیت منع گردید و پس از مدت کوتاهی این قرارداد با شرکت فرانسوی توتال فرانسه و پتروناس مالزی به امضا رسید. سرانجام با پی‌گیری محافل مخالف ایران قانون تحریم «ایران-لیبی» آمریکا تصویب گردید و در اوت ۱۹۹۶ به امضای رییس‌جمهور وقت آمریکا رسید. براساس این قانون هر شرکت غیرآمریکایی که سالانه بیش از ۴۰ میلیون دلار در صنایع نفت و گاز ایران سرمایه‌گذاری کند از سوی آمریکا مورد تحریم واقع می‌شود. گرچه آمریکا تلاش نمود که این قانون را فرامرزی نماید و اتحادیه اروپا را نیز با خود همراه سازد با این حال ایران توانست در سال ۱۹۹۷ کنسرسیومی متشکل از شرکت‌های «توتال» فرانسه، «گازپروم» روسیه و «پتروناس» مالزی قراردادی به ارزش سرمایه‌ای ۲ میلیارد دلار را برای توسعه میدان گازی پارس جنوبی با ایران به امضا رسانند. آمریکا که نتوانسته بود علیه این شرکت‌ها اقدامی انجام دهد اعلام نمود که این شرکت‌ها به طور استثنایی از مجازات معاف شده‌اند. در پی آن شرکت‌های «الف» فرانسه و «آجیپ» ایتالیا نیز برای حوزه نفتی درود، قراردادی به ارزش تقریبی یک میلیارد دلار با شرکت ملی نفت به امضا رساندند.

با توجه به توضیحات فوق برآیندی که در پیش است، حداقل طی چندین سال آینده، قراردادهای بین‌المللی از نوع فاینانس و بیع متقابل بصورت گسترده مطرح هستند. از اینرو ضروریست این قراردادها از جنبه‌های مختلف تحت بررسی قرار گیرند. در ادامه به مباحث تاثیرگذار داخلی و خارجی پرداخته و با بررسی قوانین بین‌المللی به نوعی انطباق برای ساختار این قراردادها جهت بحث‌های احتمالی در مجامع بین‌المللی ارائه می‌گردد.